

**UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI
TEHNOLOGIE „GEORGE EMIL PALADE” DIN TÂRGU MUREȘ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI
APPLICATE DOMENIUL: FILOLOGIE**

**TEZĂ DE DOCTORAT
REZUMAT**

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

PROF. UNIV.DR. HABIL. DOINA ILEANA BUTIURCĂ

DOCTORAND:

GĂIANU-LUCA OANA

TÂRGU MUREȘ

2023

**UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI
TEHNOLOGIE „GEORGE EMIL PALADE” DIN TÂRGU MUREȘ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI
APPLICATE DOMENIUL: FILOLOGIE**

**PARTICULARITĂȚILE LIMBAJULUI MEDICAL DIN DOMENIUL
CARDIOLOGIEI
REZUMAT**

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

PROF. UNIV.DR. HABIL. DOINA ILEANA BUTIURCĂ

DOCTORAND:

GĂIANU-LUCA OANA

TÂRGU MUREȘ

2023

CUPRINS

INTRODUCERE

1. Argumentele și motivația cercetării.....	8
2. Scopul și obiectivele (generale/derivate) ale cercetării.....	9
3. Constituirea corpusului de termeni.....	10
4. Metodologia de cercetare.....	12
5. Stadiul actual al cercetărilor privind lexicul specializat din domeniul medical.....	13

I. PRELIMINARII TEORETICE

I.1. Raportul dintre limbajul general și limbajul specializat.....	18
I.2. Conceptul de terminologie.....	20
I.3. Caracterul interdisciplinar al terminologiei.....	23
I.4. Clasificări în terminologie: terminologia internă vs terminologia externă.....	26
I.5. Relația termen-concept.....	30
I.6. Raportul termen-cuvânt.....	33
I.7. Intensiune și extensiune. Intrinsec și extrinsec în desemnarea conceptelor.....	39
I.8. Terminologie și lexicologie.....	42
I.9. Terminografie și lexicografie.....	46
I.10. Definiția științifică în terminologie.....	50

II. DIMENSIUNEA ONOMASIOLOGICĂ A TERMINOLOGIEI DIN DOMENIUL CARDIOLOGIEI

II.1. Terminologia internă. Corpusul de termeni.....	54
II.1.1. Anatomia clinică a cordului.....	55
II.1.2. Fiziologia sistemului cardiovascular.....	56
II.1.3. Elemente de genetică în <i>Cardiologie</i>	57
II.1.4. Evaluarea medicală a pacientului cardiac.....	57
II.1.4.1. Explorarea clinică.....	57
II.1.4.2. Explorarea paraclinică. Aparate.....	58
II.1.5. Afecțiuni cardiovasculare.....	59
II.1.5.1. Sindroamele bolilor coronariene.....	59
II.1.5.2. Miocardita.....	60
II.1.5.3. Cardiomiopatiile.....	60

II.1.5.3.1. Cardiomiopatia hipertrofică.....	61
II.1.5.3.2. Cardiomiopatia dilatativă.....	61
II.1.5.3.3. Cardiomiopatia restrictivă.....	61
II.1.5.3.4. Cardiomiopatia aritmogenă de ventricul drept.....	62
II.1.6. Reumatismul articular acut.....	62
II.1.7. Valvulopatiile.....	62
II.1.7.1. Stenoza aortică, mitrală, tricuspidiană.....	62
II.1.7.2. Regurgitarea aortică, mitrală și tricuspidiană.....	63
II.1.8. Afecțiunile endocardului.....	64
II.1.9. Boli ale pericardului.....	65
II.1.10. Anomalii cardiace.....	66
II.1.10.1. Insuficiența cardiacă.....	66
II.1.10. 2. Aritmia cardiacă.....	67
II.1.11. Factori care afectează structura normală a cordului.....	68
II.1.11.1. Boli cardiace congenitale.....	68
II.1.11.2. Formațiuni tumorale cardiace.....	68
II.1.11.3. Traumatismele cordului.....	68
II.2. Formarea nomenclaturilor din domeniul <i>Cardiologiei</i>	69
II.2.1. Scurt istoric.....	69
II.2.2. Etapele formării terminologiei interne din domeniul <i>Cardiologiei</i> în context european.....	70
II.2.2.1. Rolul gr. <i>cardio</i> , <i>cardie</i> (ή καρδία, ας) în formarea nomenclaturilor.....	73
II.2.3. Standardizarea, condiție <i>sine qua non</i> a comunicării specializate.....	75
III. SEMASIOLOGIE. TERMINOLOGIA EXTERNĂ DIN DOMENIUL CARDIOLOGIEI	
III.1. Modalități semantice de creare a termenilor	79
III.1.1. Terminologizarea-aspecte teoretice.....	79
III.1.1.1. Terminologizarea-studiu de caz.....	80
III.2. Determinologizarea și migrația termenilor în lexicul comun.....	82
III.3. Model cognitiv și transfer de sens.....	88
III.3.1. Metafora terminologică din domeniul <i>Cardiologiei</i> - aspecte teoretice.....	88
III.3.2. Tipuri de metafore în <i>Cardiologie</i> -studiu de caz.....	90
IV. LIMBAJUL CARDIOLOGIEI ÎN DEFINIȚIILE CONCEPTELOR	
IV.1. Aspecte teoretice.....	99

IV.1.1. Termen-concept-definiție.....	99
IV.1.2. <i>Definițiile</i> științifice în dicționarele generale și în dicționarele medicale.....	100
IV.1.2.1. <i>Definiții</i> științifice (lexicografice și terminografice) în <i>Cardiologie</i> - studiu de caz.....	103
V. MODALITĂȚI STRUCTURALE DE FORMARE A TERMINOLOGIEI DIN DOMENIUL CARDIOLOGIEI	
V.1. Derivarea-aspecte teoretice.....	112
V.1.1. Derivarea cu prefixe.....	114
V.1.1.1. „Tendințe” de trecere de la prefixoid la prefix, în uzaj.....	117
V.1.2. Derivarea cu sufixe.....	119
V.2. Compunerea savantă/ compunerea tematică-aspecte teoretice.....	125
V.2.1. Compunerea savantă-studiu de caz.....	127
V.2.1.1. Prefixoidele	127
V.2.1.2. Sufixoidele.....	134
V.2.1.3. Reguli fonetice și de structură utilizate în formarea compuselor savante din vocabularul medical (cu aplicație pe <i>Cardiologie</i>).....	138
VI. NEOLOGISMELE TERMINOLOGICE DIN LEXICUL CARDIOLOGIEI	
VI.1. Inovație și neologie.....	140
VI.2. Trăsăturile lingvistice ale neonomimelor.....	144
VI.3. Aspectele pragmatice ale neonomimelor.....	145
VI.3.1. Funcția denotativă a neonomimelor.....	145
VI.3.2. Funcția referențială.....	146
VI.3.3. Funcția fatică.....	146
VI.3.4. Economia de limbaj în discursul <i>Cardiologiei</i>	147
VI.3.4.1. Abrevierile formate în limba română.....	147
VI.3.4.2. Abrevierile împrumutate din limba engleză.....	150
VI.3.4.3. Substantive neologice formate prin abreviere.....	153
VI.3.4.4. Scurte observații statistice privind utilizarea abrevierilor în discursul <i>Cardiologiei</i> (studiu comparativ).....	156
VII. RELAȚII PARADIGMATICE ÎN LIMBAJUL CARDIOLOGIEI	
VII.1. Sinonimia în lexicul <i>Cardiologiei</i>	158
VII.1.1. Aspecte teoretice.....	158
VII.1.1.1 Tipuri de sinonimie în <i>Cardiologie</i> - studiu de caz.....	161
VII.1.1.2. Sinonimia între <i>termen</i> și <i>definiție</i> la nivelul dicționarelor.....	161

VII.1.1.3. Sinonimia între <i>termeni echivalenți</i> din diferite limbi.....	168
VII.1.1.4. Sinonimia dintre <i>termenii</i> utilizați la nivelul diferitelor registre stilistice.....	170
VII.1.1.5. Sinonimia între desemnări alternative existente în diferite perioade ale limbii.....	172
VII.1.1.6. Sinonimia dintre <i>termeni neologici</i> , echivalenți în <i>Cardiologie</i>	174
VII.1.1.7. Sinonimia dintre <i>termenul medical</i> consacrat și <i>patronim</i>	178
VII.1.1.8. Sinonimia la nivelul <i>formațiilor greco-latini</i>	181
VII.2. Relația de antonimie în <i>Cardiologie</i>	182
VII.3. Hiponimia- aspecte teoretice.....	187
VII.3.1. Hiponimia-studiu de caz.....	189
VII.4. Polisemia.....	196
VIII. FUNDAMENTELE MORFOLOGICE ALE DISCURSULUI CARDIOLOGIEI:	
SUBSTANTIVUL ȘI ADJECTIVUL	
VIII.1. Substantivul în lexicul <i>Cardiologiei</i>	200
VIII.2. Adjectivul categorial în <i>Cardiologie</i>	205
CONCLUZII	210
BIBLIOGRAFIE	218
ANEXE	234

PARTICULARITĂȚILE LIMBAJULUI MEDICAL DIN DOMENIUL CARDIOLOGIEI

REZUMAT

Primele cercetări asupra limbajelor specializate s-au focusat pe accepțiunea onomasiologică a termenilor. Studiul limbilor specializate dintr-o perspectivă descriptiv-lingvistică a devenit un domeniu de interes larg, recunoscut în comunitatea academică. Termenii, unitățile desemnate ale conceptelor, erau considerate simple „etichete”. Cercetările teoretice, începând cu Maria Teresa Cabré de la Școala din Quebec, abordează statutul termenilor nu numai din perspectivă onomastică, ci și din punct de vedere semasiologic.

Rolul medicinei în evoluția umană, evoluția *Cardiologiei*, subdomeniul pe care am decis să facem aplicație în teza noastră de doctorat - nu sunt singurele argumente care susțin alegerea temei. Terminologia acestui subdomeniu este de mare actualitate, din punct de vedere al dinamicii internaționale și naționale. Studiul vocabularului *Cardiologiei* presupune o abordare interdisciplinară prin raportare la filologia clasică, la domeniul științelor limbii, la etimologie, la limbile moderne, la cultură în sens larg etc.

În capitolul întâi, intitulat *Preliminarii teoretice*, am abordat teme cu privire la limbajul specializat și la limbajul general, cercetând raportul termen-concept și termen-cuvânt, dar și modul de elaborare a definițiilor. O primă observație este că limba a trecut prin numeroase schimbări istorice, economice, politice și culturale în societate, proces continuat și în prezent. Aceste schimbări de paradigmă socială și culturală determină modificări lingvistice la nivelul vocabularului. În literatura de specialitate sunt abordate stilurile funcționale ale limbii române. Ion Coteanu¹ a emis ipoteza potrivit căreia limba română are patru stiluri funcționale: științific, juridic, jurnalistic etc. Cercetările registrelor științifice ale limbii realizează dihotomia necesară între vocabularul general (care este considerat neprofesional) și limbajul profesional. Alexandru Graur² este de părere că lexicul general al limbii române cuprinde aproximativ 1500 de cuvinte, iar Marius Sala³ menționează faptul că vocabularul general al limbii române conține aproximativ 2581 de cuvinte.

¹ Ion Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române: Stil, stilistică, limbaj*, Volumul I, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1973.

² Alexandru Graur, *Încercare asupra fondului lexical principal*, București, Editura Academiei, 1954.

³ Marius Sala, *Vocabular reprezentativ al limbilor romanice*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1988.

Studii asupra celor două tipuri de limbaj, general și specializat, au fost realizate și de alți cercetători. Ne oprim asupra teoriilor a doi lingviști, Angela Bidu-Vrănceanu și Maria Teresa Cabré. Profesorul bucureștean s-a focusat asupra migrației unităților lexicale din lexicul general în lexicul specializat, dar și din lexicul specializat în lexicul general, prin determinologizare, aspecte pe care le-am avut în vedere în teza noastră de doctorat. Numitorul comun al acestor două tipuri de limbaj în constituie faptul că ambele sunt deschise inovațiilor. Maria Teresa Cabré⁴ compară limbajele specializate cu sub-ansambluri ce se suprapun, în anumite circumstanțe, sferelor lexico-semantică, ale limbii comune. Există și alte asemănări, consemnate în literatura de specialitate: sistemul grafic de expresie, sistemul fonologic, sistemul morfologic sunt aceleași, Maria Teresa Cabré menționând faptul că diferențele dintre cele două coduri este necesar să fie făcute în ceea ce privește scopul, natura și elementele specifice lexicului specializat.

Diferențele între lexicul specializat și lexicul general sunt determinate atât de criterii funcționale, de utilizatori, cât și de nivelul de specializare. Lexicul general are un grad înalt de libertate în combinarea unităților lexicale, pe cât lexicul specializat este condiționat de reguli de natură cognitivă, logică etc. Acesta din urmă este motivat, nu poate fi spontan, artificial, inventat și este utilizat în comunicarea științifică. Lingvistul Yves Gentilom⁵ menționează faptul că limbajul specializat este- înainte de toate- un lexic specializat. Cercetătorul își motivează această teorie argumentând că omul cunoaște inițial limbajul comun, apoi îl completează cu informații științifice. Limbajele specializate pot fi folosite de trei categorii de vorbitori (*experți*, *semi-experți* și *non-experți*) și iau forma *varietăților*, *a codurilor*, *a „registrelor”*, dar nu trebuie considerate a fi limbi separate.

Pentru înțelegerea caracteristicilor lexicului specializat și a lexicului general, am abordat conceptul de *terminologie*, pornind de la accepțiunile acestuia, date în sursele utilizate de noi: *terminologia* cuprinde termenii științifici utilizați dintr-un domeniu profesional particular, cu scopul de a transmite un mesaj non-ambiguu și univoc, spre deosebire de *lexicologie*, focusată pe aspectele generale ale unei limbi.

Terminologia ca știință s-a format în timp, un aport important în dezvoltarea acesteia fiind adus de *Școlile de terminologie*, a căror obiect de studiu diferă de la o organizație la alta. Am avut în

⁴ Maria Teresa Cabré, *Terminology. Theory, methods and applications*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1999, pp. 62-73.

⁵ Yves Gentilhomme, *Termes et textes mathématiques. Réflexions linguistiques non standard*, în „Cahier de lexicologie”, Nr. 76, Editura Classiques Garnier, Paris, 2000, pp. 57-60.

vedere cercetările lingviștilor, ale terminologilor (Eugen Wüster⁶, Maria Teresa Cabré⁷, Louis Guilbert⁸, C. Dubois⁹, J.-C. Boulanger¹⁰, F. Gaudin¹¹, Alain Rey¹², Loïc Depecker¹³) asupra definirii și a specificului terminologiei. Eugen Wüster, reprezentatul *Școlii de la Viena*, susține necesitatea standardizării terminologiei. În acest mod se elimină orice factor care afectează caracterul non-ambiguu și monosemantic al termenului, precum sinonimia, omonimia, polisemia etc. În concepția Mariei Teresa Cabré¹⁴, terminologia este susținută prin: planificare (a resurselor terminologice), standardizare (desemnare conceptelor și elaborarea definițiilor) și diseminarea termenilor.

Conceptul de *terminologie* nu poate fi abordat în afara noțiunilor de *terminologizare* și *determinologizare*. Migrarea termenilor din lexicul comun în lexicul specializat poartă denumirea de *terminologizare*. Limbajul medical nu face excepție de la acest proces. De exemplu, cuvântul *inimă* are atât sensuri specializate, cât și stilistice (fig. „sediu al sentimentelor umane; caracter, fire; centru, interior, mijloc”). *Inimă* devine un termen interdisciplinar, fiind utilizat în numeroase domenii științifice precum *Tehnica*, *Botanica*, *Cardiologia* etc. *Determinologizarea*, în schimb, este procesul de migrare a termenilor din lexicul specializat în lexicul general. Am identificat conceptul de *sincopă*, care în discursul din domeniul *Cardiologiei* desemnează „oprirea sau reducerea momentană a circulației cerebrale”¹⁵. Intrând în limbajul jurnalistic, termenul este utilizat cu sensul de pauză, întrerupere: *sincopă economică*, *sincopă socială*, *sincopă politică*.

⁶ Eugen Wüster, *Introduction à la théorie générale de la terminologie et à la lexicographie terminologique. Edition française préparée par Edmond Brent*, Québec, Canada, 1979.

⁷ Maria Teresa Cabré, *Terminology. Theory, methods and applications*, traducere din catalană de Janet Ann DeCesaris, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1998, pp. 5-6

⁸ Louis Guilbert, *La créativité lexicale*, Paris, Larousse, 1975.

⁹ C. Dubois, *La spécificité de la définition en terminologie (par comparaison avec la définition en lexicographie)*, în „Actele celui de-al 6-lea colocviu internațional de terminologie”, Québec, Editeur officiel du Québec, 1979.

¹⁰ J.-C. Boulanger, *Problématique d'une méthodologie d'identification des néologismes en terminologie*, în „Néologie et lexicologie, colecția Langue et langage”, Paris, Larousse Université, 1979.

¹¹ F. Gaudin, *Socioterminologie: une approche sociolinguistique de la terminologie*, <https://journals.openedition.org/praxematique/2188>, accesat în 09.02.2023.

¹² Alain Rey, *La terminologie : noms et notions*, Paris, Presses Universitaires de France, Collection Que sais-je ?, 1979.

¹³ Loïc Depecker, *Entre signe et concept: éléments de terminologie générale*, Sorbonne, Presses Sorbonne Nouvelle, 2002.

¹⁴ Maria Teresa Cabré, *Terminology. Theory, methods and applications*, traducere din catalană de Janet Ann DeCesaris, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1998, p. 32, „The word terminology refers to at least three different concepts: the principles and conceptual bases that govern the study of terms; the guidelines used in terminographic work; the set of terms of a particular special subject”.

¹⁵ Valeriu Rusu, *Dicționar medical. Ediția a II-a revizuită și adăugită*, București, Editura medicală, 2004, p. 921.

Am cercetat în lucrarea noastră modificările la nivelul codului lingvistic, datorate dezvoltării și modernizării societății, extinderii cunoașterii umane, cu aplicație pe lexicul *Cardiologiei*. Maria Teresa Cabré¹⁶ este de părere că interdisciplinaritatea terminologiei este dată de caracterul lingvistic, cognitiv și comunicativ al acesteia. Angela Bidu-Vrănceanu¹⁷ consideră că interdisciplinaritatea, caracteristica științei moderne, este reflectată de migrația termenilor dintr-un limbaj specializat în altul, sau dintr-un limbaj de specialitate în lexicul comun și invers. De exemplu, termenul *debit* desemnează în domeniul tehnicii „cantitatea de fluid sau de pulbere fină care trece, într-o unitate de timp, printr-o secțiune a unei albie, a unei conducte sau a unui canal”¹⁸, în domeniul economic desemnează conceptul de „coloană într-un registru de contabilitate sau într-un extras dintr-un asemenea registru, în care se înscriu sporurile de activ sau, respectiv, reducerile de pasiv”¹⁹. În limbajul medical general, termenul *debit* desemnează „cantitatea de sânge expulzată de fiecare ventricul într-un minut”²⁰.

Interdisciplinaritatea terminologiei, un subiect abordat în numeroase studii și cercetări (Gheorghe Zaman și Zizi Goschin²¹, Olga Cosovan²²), desemnează relația dintre conținutul științific și conceptualizare. În cazul terminologiei, interdisciplinaritatea deschide calea pentru inovație și creativitate și subliniază specificitatea termenilor care funcționează în diferite discipline științifice. *Cardiologia*, de exemplu, are nevoie de o tehnologie, prin urmare, există o relație durabilă între terminologia medicală și domeniul ingineriei în tehnica medicală. Elementele din lexicul tehnicii apar în vocabularul medical, în funcție de cerințele fiecărei discipline sau de subdomeniile medicale (a se vedea *defibrilator*).

În funcție de utilizator și de viziunea privind termenul, se realizează în literatura de specialitate distincția dintre *terminologia internă* și *terminologia externă*. Angela Bidu Vrănceanu²³ numește *terminologia internă* (T1), o terminologie a experților, concept prin care

¹⁶ Maria Teresa Cabré, *Terminology. Theory, methods and applications*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1999, p. 25, „This interdisciplinarity of terminology is determined by the characteristics of terminological units, which are simultaneously language units (linguistics), cognitive elements (logic and ontology, i.e. part of cognitive science) and vehicles of communication (communication theory).”

¹⁷ Angela Bidu-Vrănceanu, *Lexic comun, lexic specializat*, Editura Universității din București, București, 2000, <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/vranceanu/part32.htm>, accesat în 10.03.2023.

¹⁸ Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), București, Editura Univers Enciclopedic, 2016, p. 298.

¹⁹ *Idem*.

²⁰ *Idem*.

²¹ Gheorghe Zaman, Zizi Goschin, *Multidisciplinariate, interdisciplinaritate și transdisciplinariate: abordări teoretice și implicații pentru strategia dezvoltării durabile postcriză*, în „Economie teoretică și aplicată”. Volumul XVII, Numărul 12 (533), 2010, p. 5.

²² Olga Cosovan, *Conceptul de inter- și transdisciplinaritate a terminologiei*, în Revista „Didactica Pro...”, Numărul 4 (122), 2020, https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/111217, accesat în 29.07.2022.

²³ Angela Bidu-Vrănceanu, *O perspectivă lingvistică asupra terminologiei / terminologiilor*, <https://pdfcoffee.com/bidu-vranceanu-galati-2010-o-perspectiva-lingvistica-pdf-free.html>, accesat în 11.03.2023.

sunt desemnate informațiile științifice, de domeniu și sub-domeniu, de ramură etc. Având un caracter conceptual și cognitiv²⁴, *terminologia internă* respectă regulile unui anumit domeniu de activitate profesională, având, în același timp, o natură nonambiguă. De exemplu, termenul *pulsatie* (cf. fr. *pulsation*) este definit în *Cardiologie* ca fiind „fiecare mișcare a pulsului”, iar în *Fizică* are accepțiunea de „totalitate a perioadelor efectuate de o mărime periodică, în anumite unități de timp”²⁵. Așa cum s-a mai spus în literatura de specialitate (Maria Teresa Cabré²⁶, H. Béjoint, Ph. Thoiron²⁷, Loïc Dépecker²⁸), *terminologia internă* urmărește decodarea și folosirea sensului specializat pentru mai multe nivele ale comunicării.

Terminologia externă (T2), sau *socioterminologia* este o direcție descriptivă a limbajelor specializate, axată pe aspectele lingvistice, în care cercetarea se realizează prin utilizarea termenilor în situații reale, în texte, în uzaj. Terminologia este abordată ca un „fenomen natural” și nu convențional, cum este cazul terminologiei interne. François Gaudin²⁹ și William Bright³⁰ abordează problema *terminologiei externe*, fiind de părere că obiectul de studiu al socioterminologiei îl constituie mișcarea termenilor în sincronie și diacronie. *Terminologia externă* implică prezența sinonimelor, a antonimelor, a polisemiei etc la nivel semantic. Locul unui termen în *terminologia externă* depinde de nivelul de popularizare al acestuia în discursul mass-media sau în limbajul general.

Creierul uman proiectează- la nivel conceptual- obiectele, le clasifică după caracteristici similare sau recurente, printr-un proces de abstractizare, scoțând în evidență relația dintre *termen-concept*. Jean Dubois *et al...*³¹ consideră conceptele ca fiind expresii lingvistice simbolice, cu un înțeles general comun și valabil pentru obiecte și fenomene concrete. O altă relație asupra căreia ne-am focusat în cercetarea noastră este aceea dintre *termen* și *cuvânt*. În acest sens, s-au realizat numeroase studii (François Rastier³², Angela Bidu-Vrăncianu³³, Eva

²⁴ Pierre Lerat, *Les langues spécialisées*, Presses Universitaires de France, Paris, 1995, pp. 20, 61.

²⁵ DEX, *op.cit.*, p. 989.

²⁶ Maria Teresa Cabré, *Terminology. Theory, methods and applications*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 1999.

²⁷ H. Béjoint, Ph. Thoiron, *Le sens en terminologie*, Presses Universitaires de Lyon, Lyon, 2000.

²⁸ Loïc Dépecker, *Entre signe et concept. Éléments de terminologie générale*, ed.cit..

²⁹ François Gaudin, *Socioterminologie: une approche sociolinguistique de la terminologie*, <https://journals.openedition.org/praxematique/2188>, accesat în 11.03.2023

³⁰ William Bright, *Introduction: the dimensions of sociolinguistics*, <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110856507-003/pdf>, accesat în 11.03.2023.

³¹ Jean Dubois *et al...*, *Dictionnaire de linguistique*, Paris, Editura Larousse, 2002, p. 107; „Orice reprezentare simbolică, de natură verbală, având o semnificație generală potrivită pentru o serie întreagă de obiecte concrete care posedă proprietăți comune se numește concept.” (traducere proprie).

³² François Rastier, *Le terme: entre ontologie et linguistique*, http://www.revue-texto.net/Inedits/Rastier/Rastier_Terme.html, accesat în 16.03.2023.

³³ Angela Bidu-Vrăncianu, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, București, Editura Universității, 2007, p. 39.

Papamihali³⁴ etc.) cu privire la procesul de migrație a termenilor, din limbajul specializat în lexicul comun și din lexicul general în limbajele specializate. Am avut în vedere etapele prin care un cuvânt devine termen: 1. *terminologizarea*; 2. *derivarea cu prefixe și sufixe*; 3. *decontextualizarea*; 4. *folosirea termenului de către specialiști*.

În acest context, cercetarea noastră se bazează pe analiza semantică a termenilor supuși fenomenului de migrație de la un cod lingvistic la altul. Am avut în vedere conceptele de *intensiune*- totalitatea caracteristicilor intrinseci care stau la baza unui concept- și *extensiune*- ansamblul de obiecte la care se aplică un concept. În studiul semanticii, al sensurilor specializate am avut în vedere – în tradiția studiilor realizate de Maria Teresa Cabré³⁵- proprietățile *intrinseci*- reprezentative pentru o anumită clasă- și *extrinseci* ale conceptelor din domeniul *Cardiologiei*. Caracteristicile *extrinseci* sunt întotdeauna externe definiției conceptului. A se compara: *miocardită*: a) caracteristici *intrinseci*: inflamație; boală a inimii; manifestări nesistematizate; etiologie diversă; infiltrat inflamator; b) caracteristici *extrinseci*: localizată la nivelul fibrelor musculare, interstițiului și al elementelor vasculare intramurale.

Alte aspecte teoretice abordate în teza noastră sunt: relația terminologie-terminografie, lexicografie-lexicologie, definiția științifică în terminologie.

În capitolul al doilea, *Dimensiunea onomasiologică a terminologiei din domeniul Cardiologiei*, am cercetat terminologia internă, apelând la literatura de specialitate. Urmărind corpusul de termeni care alcătuiesc domeniul științific abordat am cercetat (selectiv) unități lexicale care aparțin limbajului specializat (*cord*, *endocard*, *miocardită*, *pericard*, *stenoză*, *valvulopatie* etc.), dar și termeni care aparțin sau au pătruns în lexicului general, fiind accesibili nespecialiștilor (*atriu*, *electrocardiogramă*, *inimă*, *infarct*, *puls*, *tensiune*, *ventricul* etc).

Am abordat problema formării nomenclaturilor din domeniul *Cardiologiei*, pornind de la un scurt istoric al terminologiei medicale generale. Formarea terminologiei interne a discursului cardiologic a fost un proces complex, desfășurat pe parcursul secolelor. Limbajul *Cardiologiei* cunoaște o dezvoltare remarcabilă prin apariția lucrării lui William Harvey în limba latină, *Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus*³⁶. Această lucrare este de o

³⁴ Eva Papamihali, *Laws and Their Inaction with Socioterminology - The Case of Urban Terminology*, în „European Journal of Social Sciences”, Volume 1, Issue 2, May-August 2018, pp. 19-20, https://revistia.org/files/articles/ejss_v1_i2_18/Eva.pdf, accesat în 16.03.2023; „1. cuvinte ale limbii generale sau ale dialectelor sale; 2. cuvinte copiate din limbi străine; 3. împrumuturi, atunci când nu este posibil să se utilizeze pentru denumirea unui cuvânt în limba nativă; 4. termeni noi de creat pe baza cuvântului limbii materne sau pe calea modificării semnificațiilor cuvintelor cunoscute în limbă, pe calea trecerii denominației, cu lexiconul – formarea semantică” (traducere proprie).

³⁵ Maria Teresa Cabré, *Terminology. Theory, methods and applications*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1999, p.98, „Depending on the relationship they have with the object they represent, the characteristics of concepts can be intrinsic or extrinsic”.

³⁶ William Harvey, *Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus*, Francofurti, Sumptibus

importanță deosebită atât pentru cardiologi prin aspectele onomasiologice, cât și pentru lingviști, terminologi și bibliografi prin terminologia greco-latină. Pentru prima dată, a apărut o descriere completă a circulației sanguine.

Evoluția terminologiei din domeniul *Cardiologiei* nu poate fi abordată în afara termenului *cardia*, cf. gr. *cardio*, *cardie* (ἡ καρδία, ας)= „inimă”, fundamental atât sub aspectul structurii, cât și sub aspectul câmpului conceptual pe care îl generează. Din perspectivă structurală, *cardio-* este conceptul în jurul căruia se dezvoltă terminologia domeniului, regăsindu-se în dicționarele limbilor europene: en. *cardiopathy*; fr. *cardiopathie*; germ. *kardiopathie*³⁷, ru. *kapduonamya*³⁸ etc. Rădăcina *cardio-* este utilizată în numeroase compuse savante, prin care se desemnează: a) locul din interiorul inimii (*epicard*, *miocard*, *pericard* etc.); b) trăsături conceptuale, prin adjective categoriale (*cardiac*, *cardioauditiv*, *cardiocal* etc.); c) tehnică medicală (*electrocardiograf*, *electrocardioscop*, *sfigmocardigraf* etc.); d) teste (*ecocardiografie*, *ecocardiogramă*, *electrocardiografie* etc.); e) boli (*cardioscleroză*, *cardiospasm*, *cardiotoză* etc.); f) intervenții chirurgicale-invazive și non-invazive (*cardiotomie*, *cardioplastie*, *cardioversie* etc.); g) farmacologie (*cardioaccelerator*, *cardiolipină* etc.); h) procese (*cardioliză*, *sistem cardionector*, *cardioselectivitate* etc.); i) profesii, ramuri (*cardiolog*, *Cardiologie*, *cardiologie nucleară* etc.); j) structuri ale corpului uman (*endocard*, *endomiocard*, *miocard* etc.); k) agenți patogeni (*nocardia* etc.); l) anomalii (*dextrocardie*, *ectocardie*, *levocardie* etc.).

Un rol important pentru stabilirea conexiunilor la nivel internațional îl au *armonizarea* și *standardizarea termenilor*. Armonizarea începe la nivel conceptual și continuă la nivel terminologic, fiind parte integrantă a standardizării. Scopul armonizării este îmbunătățirea comunicării. Termenii armonizați în cadrul aceleiași limbi sunt sinonime sau variante de termeni. Standardizarea se concentrează asupra transferului și schimbului de date și concepte și urmărește armonizarea terminologiei în procesul de dezvoltare a împrumuturilor internaționale, în diferite limbi specializate și naturale. Termenii din domeniul *Cardiologiei* trec prin procesul de standardizare în urma unor decizii. Astfel, termenii care desemnează aparate, procedee apar în acte oficiale precum: EN 1060-3:1997+A2:2009 *Tensiometre non-invazive*; EN ISO 5840:2009 *Implanturi cardiovasculare*; EN 60601-2-4:2003 *Aparate electromerice. Partea 2-4- pentru defibrilatoare cardiace*; EN60601-2-25:1995 *Aparate electromerice. Partea 2-25-*

Guilielmi Fitzeri. 1628,

https://books.google.ro/books?id=CchqAAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, accesat în 07.07.2022.

³⁷ <https://dictionary.cambridge.org/translate/>, accesat în 07.07.2022.

³⁸ *Idem*.

pentru electrocardiografie; EN 60601-2-27:2006 *Aparate electromerice. Partea 2-27-cu privire la monitorizarea electrocardiografică*³⁹. Standardizarea și armonizarea sunt două aspecte esențiale în *Cardiologie*, după cum o demonstrează legăturile stabilite la nivel internațional. Dintre numeroasele exemple de armonizare a termenilor amintim: ro. *angiocardiografie*, fr. *angiocardiographie*, en. *angiocardiography*, sp. *angiocardiografía*; ro. *angiotensină*, fr. *angiotensine*, en. *angiotensin*, sp. *angiotensina*.

În capitoul al treilea al cercetării noastre, am abordat aspecte referitoare la *terminologia externă* din domeniul *Cardiologiei*. Ne-am oprit la două modalități semantice de creare a termenilor: *terminologizarea* și *transferul de sens* utilizat în formarea metaforei specializate. În același loc ne-am oprit și asupra aspectului determinologizării și a migrației termenilor medicali în lexicul comun. Am abordat subcapitolele amintite din perspectiva aspectelor teoretice și a aspectelor practice. Observațiile noastre s-au focusat pe diferențele dintre cele două modalități de formare a termenilor: *terminologizare* și *metaforizare*. *Terminologizarea* este un proces semantic ce constă în extensiunea de sens, în modificarea și adăugarea de trăsături conceptuale noi, cuvintelor din lexicul general, fără utilizarea unei analogii, inclus în dinamica mijloacelor de creație neologică (Ileana Busuioc și Mădălina Cucu⁴⁰). În lexicul medical general, fiecare termen format prin *terminologizare* păstrează seme particulare din cuvântul de bază, dar primește sensuri noi prin adăugarea altor seme. Lexemele devenite *termeni* sunt supuse unui proces de trecere de la un sens general la unul particular, specializat. Din aceste considerente, literatura de specialitate face referire la natura polisemantică a termenilor, la fenomenul de „supraîncărcare” semantică (Verónica Vivanco Cervero⁴¹) a unităților lexicale. Caracterul polisemantic este însă anulat în context, unde se produce dezambiguizarea.

Cu toate că nu se poate stabili în toate situațiile de comunicare o limită clară între *terminologizare* și *metaforizare*, există criterii în baza cărora pot fi marcate diferențele dintre cele două procedee. *Terminologizarea* este un proces constând în modificarea și adăugarea de sensuri conceptuale noi, cuvintelor din lexicul comun, fără utilizarea unei analogii. *Metafora terminologică*, în schimb, se formează în baza unui tipar cognitiv preexistent (în domeniul-sursă) și a unui transfer de sens spre domeniul-țintă. Este un proces de desemnare, realizat în cel puțin trei etape- de identificare a tipului de analogie, de realizare a analogiei și de transfer de sens- spre deosebire de *terminologizare*, care cunoaște o singură etapă de realizare-trecerea

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Ileana Busuioc, Mădălina Cucu, *Introducere în terminologie*, București, Editura Credits, 2001, p. 60.

⁴¹ Verónica Vivanco Cervero, *Homonimia y polisemia: teoría semántica y aplicación lexicográfica*, Córdoba, Ediciones del sur, 2003, p. 97.

de la general la particular. Metafora astfel creată nu are valoare subiectivă, afectivă, stilistică, ci doar valoare cognitivă.

Terminologia medicală formată în baza unui model cognitiv se caracterizează printr-un înalt grad de științificitate, respectând funcțiile metaforei terminologice, teoretizate în literatura de specialitate de Isabelle Oliveira⁴²: *funcția denominativă, funcția euristică, funcția hermeneutică, funcția explicativă, funcția didactică*. Această ultimă funcție a metaforei terminologice din domeniul *Cardiologiei* este omniprezentă în cursurile adresate studenților, mai ales celor aflați la început de studii. Prezența procedurii de metaforizare în cursuri, seminarii, glosare se datorează faptului că, pentru un student este mult mai ușor să înțeleagă un anumit fenomen sau un anumit semn, dacă este comparat cu o realitate pe care deja o cunoaște.

Sub aspectul structurii lingvistice, metafora din domeniul *Cardiologiei* nu este unitară. În cazul metaforelor *vestimentare* de tipul *cămașa inimii, tunica inimii*, primul termen este centrul metaforic al structurii, ca și în cazul unor metafore ale *ființei umane*, de tipul *capul pieptului*. Pentru modelul *habitatul* am identificat puțini termeni (*cămara inimii*). Această categorie de metafore cardiologice cuprinde termeni monolexicali, ei înșiși fiind formați în baza unor modele preconceptuale, aparținând casei grecești și romane. Categoria metaforelor care cuprind elemente de *uz casnic* dezvoltă structuri cu metaforă la a II-a unitate lexicală (*cord în carafă, sunet de burduf*), dar pot apărea și structuri din prima categorie (*coșul pieptului*). Clasa de metafore formate în baza elementelor aparținând *culturii și religiei* este productivă și în limbajul *Cardiologiei* (*foaier mitral*). Și în cazul metaforelor formate în baza modelului *războiul* (Lakoff și Johnson) elementul cheie al metaforizării apare la cea de-a II-a unitatea lexicală a sintagmei metaforice (*aorta călare..., inimă de soldat, inimă în platoșă, ritm de galop* etc).

Sub aspectul clasei morfologice, majoritatea metaforelor cardiologice sunt alcătuite din substantive în diferite cazuri.

Metaforele din domeniul *Cardiologiei* nu sunt un simplu „ornament”⁴³ al actului de vorbire, ci creează un *metalimbaj*, prin care un obiect primește un nou concept. Alessandra Rollo⁴⁴ face distincția în *metaforele moarte* (catacrezele) și *metaforele vii*. Din prima categorie

⁴² Isabelle Oliveira, *Nature et fonctions de la métaphore en science. L'exemple de la cardiologie*, Paris, L'Harmattan, 2009.

⁴³ Isabelle Oliveira, *Métaphore terminologique et stratégie pédagogique*, în „Analele Universității din București. Limba și literatura română”, LVII, Editura Universității din București, București, 2008, p. 2, „dans notre analyse sur la « métaphore terminologique » nous récusons le statut de métaphore-ornement, si cher à la rhétorique classique. Nous pensons que cette réduction du statut de la métaphore à un ornement du langage cachait la peur d'une métaphore non rationnelle, dite subjective et dénuée de rigueur scientifique”.

⁴⁴ Alessandra Rollo, *Les métaphores conceptuelles dans la science médicale : outil cognitif et communicatif*, <https://riviste.unige.it/index.php/publiforum/article/view/1826/2251>, accesat în 13.09.2022, „Lorsque l'on

fac parte metaforele obligatorii, prin care se desemnează o realitate ce nu a putut fi exprimată printr-un termen. De exemplu, metafora *tensiune de halat alb* exprimă starea de agitație, însoțită de creșterea inexplicabilă a tensiunii arteriale în prezența medicului. Realitatea primește un nou sens prin intermediul *metaforelor vii*. În acest caz menționăm metafora *limbă de pisică*, folosită de specialiști pentru a face referire la aspectul *pericardului* (med. *pericardită fibroasă*).

În tradiția studiilor realizate de Lakoff & Johnson, Alessandra Rollo, Isabel Oliveira am realizat o clasificare a metaforelor din domeniul *Cardiologiei*, și am avut în vedere: a) *metafore structurale* (un concept cunoscut este proiectat pe un concept abstract); b) *metafore de orientare* (desemnează direcția în spațiu); c) *metafore ontologice* (prin care se concretizează un element abstract).

Depășirea limitelor terminologiei înseamnă anularea caracterului științific al unui termen și utilizarea acestuia cu sensuri noi în limbajul presei, de exemplu în publicațiile electronice sau în limbajul general- proces desemnat în literatura de specialitate prin termenul *determinologizare*. Natalia V. Gorokhova⁴⁵ și Andreas Willi⁴⁶ acceptă faptul că „determinologizarea are loc în mod constant și este determinată nu numai de factori lingvistici, ci și de factori extralingvistici. Procesul de determinologizare are loc din mai multe considerente, inclusiv creșterea nivelului de cultură într-o societate (...) Dezvoltarea industrială joacă un rol important, datorită acestei creșteri, toate tipurile de tehnologii inovatoare sunt introduse din ce în ce mai mult în viața umană și, prin urmare, termenii pătrund în viața de zi cu zi a oamenilor”⁴⁷ Aceeași unitate lexicală poate avea atât sensuri specializate, cât și sensuri nespecializate, în funcție de context [„Există cuvinte care au atât o semnificație tehnică, cât și non-tehnică. Uneori, cele două semnificații se suprapun (de exemplu, *fruct* în limbaj general și în botanică)”⁴⁸]. Unitățile lexicele *arteră*, *circulație*, *inimă*, *puls*, *tensiune* au depășit de mult

aborde l'étude des métaphores, on fait généralement une distinction entre « métaphores mortes » (en premier lieu, les catachrèses) et « métaphores vives »”.

⁴⁵ Natalia V. Gorokhova, *Determinologization and transterminologization processes in modern oil and gas discourse*, în „National Interest, National Identity and National Security”, Proceedings of the International Scientific Forum National Interest, National Identity and National Security, (NININS 2020), 10-12 March, 2020, Linguistics University of Nizhny Novgorod, Russia, p. 33

⁴⁶ Andreas Willi, *The Languages of Aristophanes. Aspects of Linguistic Variations in Classical Attic Greek*, Oxford, Oxford University Press, 2003, pp. 62-63.

⁴⁷ Natalia V. Gorokhova, *op.cit.*, p. 330, „This trend proves that the process of determinologization constantly occurs and is determined not only by linguistic but also by extralinguistic factors (Gorokhova, 2014). The process of determinologization takes place according to several reasons, including raising the level of culture in a society . The media, as a rule, also contribute to the popularisation of science among the population. The industrial development plays an important role, thanks to this growth all kinds of innovative technologies are increasingly being introduced into human life and as consequence terms penetrate the everyday life of people”.

⁴⁸ Andreas Willi, *op.cit.*, p. 62, „There are words which have both a technical and non-technical meaning. Sometimes the two meanings overlap (e.g. fruit in general language and in botany).”

granițele terminologiei medicale, și au devenit metafore în lexicul jurnalistic. O altă categorie de termeni au intrat în lexicul general, concomitent cu evoluția domeniului medical, a descoperirilor secolului trecut.

În capitolul al patrulea, *Limbajul Cardiologiei în definițiile conceptelor*, am realizat, dintr-o perspectivă comparativă, o cercetare teoretică și aplicativă a *definițiilor* conceptelor din domeniul de cercetare, utilizate în dicționarele generale și în dicționarele medicale. Sub aspect teoretic am utilizat studii elaborate de cercetători în domeniu- Angela Bidu-Vrănceanu, Maria Teresa Cabré, Vézina Robert, Darras Xavier et.al. etc. *Definiția* este considerată „o relație de identitate între definit și definitor, al cărei rezultat este autonom”⁴⁹. Procesul de definire a conceptelor este unul metalingvistic, indiferent dacă se pornește de la o unitate terminologică spre definiția acesteia (în expansiune), fie dacă demersul științific începe dinspre sintagmă înspre denumirea conceptului desemnat. *Termenul și definiția* conceptului trebuie să respecte principiile academice de elaborare a unei definiții. Cercetătorii din Quebec pun, retoric, întrebarea „Ce se definește: un concept sau un termen?”⁵⁰ Părerea acestora este că, în terminologie se definește mai întâi un concept. Autorii nu exclud, însă, ideea că o definiție se referă și la termen, dat fiind faptul că nu este o etichetă, ci o unitate lexicală și semantică. Un termen nu poate fi separat de conceptul pe care îl desemnează. Atunci când acesta intră în uz prin standardizare, este asociat cu un concept în mintea cercetătorului. Prin urmare, autorii consideră că definirea conceptelor se realizează prin intermediul termenului.

Studiul comparativ al definițiilor utilizate în dicționarele generale, în dicționarul de neologisme și în dicționarele medicale, ne-a permis să formulăm câteva concluzii. Definiția medicală din domeniul *Cardiologiei* este un proces deosebit de complex, datorat exigențelor academice și științifice. Gradul de științificitate diferă de la dicționarele generale la dicționarele medicale, dat fiind faptul că primele se adresează unui receptor nespecializat, în timp ce dicționarele medicale se adresează eminentelor specialiștilor. Dacă în dicționarele medicale, definiția este o formă standardizată de discurs, ermetică uneori, caracterizată prin rigoare și concizie, în dicționarele generale această exigență este înlocuită cu aspecte legate de sensul cuvântului, înainte de toate, numai în al doilea rând făcându-se referire la concept. Dicționarul general, consultat de noi, este funcțional din punct de vedere *semasiologic*, în timp ce dicționarele medicale respectă, cu prioritate, dimensiunea *onomasiologică*.

⁴⁹ Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, Dicționar general de științe ale limbii, București, Editura Științifică, 1997, p. 150.

⁵⁰ Vézina Robert, Darras Xavier, Bédard Jean, Lapointe-Giguère, Micheline, *La rédaction de définitions terminologiques*, Montréal, Québec, 2009, p. 6.

Cercetând comparativ *definițiile științifice* întâlnite la nivelul dicționarilor specializate și generale, am observat faptul că există diferențe între *definițiile lexicografice* și *definițiile terminografice*. Primele sunt considerate a fi echivalente ale cuvântului-intrare⁵¹ și sunt formulate în fraze complexe sau simple. Așa cum s-a mai spus (Maria Teresa Cabré, Vézina Robert *et al.*) *definițiile științifice* trebuie să respecte principiile practice ale terminologiei, dintre care: principiul *conciziei*, principiul *clarității*, principiul *explicației* și al *adecvării*, principiul *substituției*, principiul *adaptării la grupurile-țintă* și principiul *non-tautologiei*.

Studiul de caz realizat comparativ pe un eșantion de 7 termeni cu conceptele și definițiile aferente, ne-a permis să formulăm și alte observații. În dicționarele generale, definițiile lexicografice din domeniul cercetat sunt simple, lipsite de complexitatea și exactitatea definițiilor medicale, sub aspectul conciziei (A se vedea definiția cuvântului *coronar* etc.). Din perspectiva *principiului clarității*, atât definițiile lexicografice, cât și definițiile terminografice sunt clare, conceptul desemnat fiind lipsit de ambiguitate. Definiția științifică utilizată de sursele lexicografice oferă atât descrieri succinte, cât și explicitări ale conceptului. De regulă, sunt evidențiate caracteristicile intrinseci ale noțiunii.

Principiul *substituției* este derivat din principiul *explicației și al adecvării*. Conform acestui principiu, definițiile medicale cercetate de noi, în DN și DEX, sunt reciproce, echivalența dintre un termen și o definiție fiind de așa natură, încât termenul medical poate fi înlocuit cu definiția. Acest principiu permite validarea definițiilor prin înlocuirea termenului în cauză fără pierderi sau modificări de sens. DM utilizează, în schimb, definiții medicale deosebit de complexe. Definiția dată *anemiei* este de mari dimensiuni, iar respectarea principiului *substituției* este imposibilă, din punct de vedere contextual.

Definiția *anemiei* respectă și un alt principiu științific, și anume principiul *adaptării la grupurile- țintă*. Există o diferență importantă între dicționarele specializate și dicționarele generale. Primele oferă mai multe explicații destinate specialiștilor, ca grup-țintă. Pe de altă parte, definițiile oferite de DEX și DN se adresează, în principal, nespecialiștilor care nu au cunoștințe de specialitate în domeniul *Cardiologiei*.

Atât dicționarul medical, cât și dicționarele generale respectă principiul *non-tautologiei*. Nu există repetări inutile ale aceleiași idei, unitățile de comunicare și formele lingvistice sunt alese în funcție de scopul receptării, ideile sunt exprimate direct, fără omisiuni.

⁵¹ Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, Dicționar general de științe ale limbii, București, Editura Științifică, 1997, p. 150.

Concluzia din acest punct, este că *definițiile* medicale date în DM sunt forme condensate de discurs medical, ce respectă, cu excepțiile necesare, principiile științifice de elaborare a unei definiții terminografice.

În capitoul al cincilea ne-am focusat atenția-teoretic și practic- asupra aspectelor legate de derivarea cu prefixe și sufixe, în domeniul medical și de compunerea savantă/ compunerea tematică. Observația care se impune este că există o tendință de încadrare a prefixoidelor în clasa prefixelor, în uzaj. Raluca Ionescu, Florica Dimitrescu, Rodica Zafiu au remarcat această „sensibilitate” a limbii române față de derivare, în detrimentul compunerii. Am inclus în acest subcapitol, prefixoide precum *hiper-*, *hipo-*, *ultra-*, *macro-*, *micro-*, *mini-*, *super-*, *supra-*, ce exprimă ideea de superlativ. Sunt prefixoide care, deși utilizate în termenii din domeniul cercetat, depășesc granițele acestuia, manifestând o tendință ușoară de determinologizare. A se compara: med. *hipercoagulat* cu *hiperascuțit* (în lexicul comun); med. *hipoalbuminemie* cu *hipocaloric* (pătruns și în lexicul general); med. *ultrasonografie* cu *ultraș* (fan înfocat al unui meci de fotbal); med. *macroscopic* cu *macroreintrare* (din lexicul general); med. *microparticule* cu *microclub* (utilizat în lexicul comun); med. *minitoracotomie* cu *minimarket* (folosit în lexicul general); med. *superantigen* cu *supermarket*, *super spectacol* (utilizate în lexicul general); med. *supravalvular* cu *suprasolicitare* (folosit în lexicul comun).

Derivarea cu sufixe este un procedeu de îmbogățire a lexicului care a avut un impact considerabil asupra formării nomenclaturilor din domeniul *Cardiologiei*. Pe lângă sensul general, sufixele contribuie la desemnarea conceptelor, prin asociere cu un termen specializat. Am avut în vedere sufixe precum *-tor* [ajută la desemnarea conceptelor medicale, a proceselor și a tehnicilor medicale, a substanței etc.], *-ac*, *-ar*, *-al*, *-ial* [*intracardiac*, *ventricular*], *-tic*, *-os*, *-ic* [*aortic*, *fibros*, *angiografic*], *-ism* [*inotropism*, *pseudoanevrism*] etc. specializate în domeniul *Cardiologiei*. Observația care se impune este că există diferențe de uzaj și de sens în ceea ce privește utilizarea sufixelor în diferite coduri ale limbii: dacă în lexicul general, un sufix poate contribui la formarea unităților lexicale, a unui neologism- în sens larg- în medicină, același sufix este productiv la desemnarea unor trăsături conceptuale. A se compara subst. *argintar* cu adjectivele categoriale în *-ar* din domeniul *Cardiologiei*, med. adj. *vascular*, med. adj. *ventricular*.

Rădăcinile de sursă greco-latină au o relevanță deosebită în procesul de formare a nomenclaturilor din *Cardiologie*. Formarea compuselor savante respectă tiparele și structura compuselor-destul de puțin productive- utilizate în lexicul general al limbii române. Ne-am concentrat atenția asupra câtorva particularități ale nomenclaturii din domeniul cercetat: predilecția pentru compusele savante; predilecția pentru revitalizarea rădăcinilor greco-latine -

fapt ce dovedește caracterul dinamic al lexicului *Cardiologiei*- în termeni polisintagmatici, precum: *angiocolecistografie*, *cardiotahimetru*, *tahicardiomiopatie* etc. Revitalizarea este un semn de ultraspecializare a terminologiei și nu vorbește numai despre dinamica lexicului.

În evidențierea sensurilor specializate ne-am bazat pe studiul etimologic al rădăcinilor și al formanților de sursă greco-latină. La o statistică, fie și superficială, formantul *cardio*- ocupă primul loc, din perspectiva *frecvenței* și a *relevanței*, apărând, în context, de 3750 de ori. Este omniprezent în expresia sferelor semantice, contribuind la desemnarea acestora- procese, stări, nume de instrumente, teste, substanțe, structuri anatomice, boli, nume de agent, domeniul științific etc.

Concură la constituirea nomenclaturilor numeroase alte sufixoide (*-fob*, *-gen*, *-grafie*, *-grama*, *-log*, *-patie*, *-tomie*, *-ectomie*).

Limba răspunde nevoilor societății, se adaptează la realitățile extralingvistice, dar și la schimbările care apar. În capitolul al șaselea ne-am focusat asupra neologiei, a neologismelor. Capitolul nu cuprinde o istorie a împrumuturilor existente în lexicul general al limbii române, în condițiile în care, în literatura de specialitate (Maria Teresa Cabré⁵² Mădălina Cucu, Ileana Busuioc, Eugenio Coșeriu⁵³) este realizată o distincție între *inovație* și *neologie*. Maria Teresa Cabré abordează acest subiect stabilind cinci parametri de identificare a conceptului de neologism: diacronia, parametrul lexicografic, psihologic și al instabilității, iar Eugenio Coșeriu consideră că *inovația* poate fi o *modificare* a unui vocabular deja cunoscut, o *selecție* între mai multe variante ale unui vocabular, o *invenție* produsă în limitele unui sistem, un *împrumut* din alte limbi sau o *economie*. Am avut în vedere, în cercetarea noastră, distincția realizată în literatura de specialitate⁵⁴ între două categorii de *neologisme*: pe de-o parte, *neologisme lexicale*, pe de altă parte, *neologisme terminologice (neonimele)*. Deosebirea dintre cele două sfere lexicale a fost necesară pentru a putea aborda aspectele legate de creația terminologică și de funcția neonomelor în limbajele specializate, precum și de cercetarea din perspectivă paradigmatică a terminologiei medicale. Maria Teresa Cabré⁵⁵ numea neologisme lexicale,

⁵² Maria Teresa Cabré, *Terminology. Theory, methods and applications*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1999, p. 205, „There are several possible parameters to determine if a unit constitutes a neologism or not: a. diachrony: a unit is a neologism if it has arisen recently b. lexicography: a unit is a neologism if it is not in dictionaries c. systematic instability: a unit is a neologism if it exhibits signs of formal instability (e.g. morphological, graphic, phonetic) or semantic instability d. psychology: a unit is a neologism if speakers perceive it as a new unit”.

⁵³ Eugeniu Coșeriu, *Teoria Limbajului și Lingvistica Generală. Cinci studii*, traducere în limba română de Nicolae Saramandu, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 95.

⁵⁴ Maria Teresa Cabré, *op.cit.*, pp. 205-206.

⁵⁵ *Idem*, „From the standpoint of their function, neologisms can be classified as either referential or expressive. Referential neologisms develop because they are required, i.e. there is a gap in a specific special field that must be filled. Expressive neologisms develop simply to introduce new forms of expression into the discourse.”

„neologisme expresive”, iar neologismele terminologice „neologisme referențiale”. Ne-am focalizat asupra neologismelor terminologice din domeniul *Cardiologiei*, a căror trăsături respectă caracteristicile generale ale neonomelor utilizate în limbajele specializate, precum: a) *stabilitate* și *necesitatea* de a desemna lingvistic un concept medical este specifică termenilor împrumutați din limbile franceză și engleză (ro. aortă -cf.fr. *aorte*; ro. angioplatie -cf. en. *angioplasty*); b) elimină raportul de sinonimie, având valoare denotativă (bioritm -cf. en. *biorhythm*, ro. cardiomiopatie- cf.fr. *cardiomyopathie*); c) în cazul neonomelor conceptul este desemnat prin sintagme bimembre, plurimembre, pe când neologismele lexicale au structuri monosilabice, bisilabice etc. (*blocanții receptorilor de angiotensină*, *diametrul telediastolic al ventriculului stâng*); d) neologismele terminologice nu fac referire la formele învechite și dialectale ale limbii; f) neomimele sunt structurate în baza formaților greco-latini (ro. angiocardigraf -cf. fr. *angiocardiographe*, ro. angiocardiografie -cf. fr. *angiocardiographie*); g) neologismele terminologice trec granițele limbilor naturale, având un caracter internațional (ro. bradiaritmie, fr. bradyarythmie ,en. bradyarrhythmia, sp. bradiarritmia).

Analizând punct de vedere lingvistic, reținem faptul că nu există mari diferențe între neologismele terminologice și neologismele expresive, aparținând lexicului general. Neologismele lexicale au potențial lingvistic și au apărut ca urmare a necesității de dezvoltare a expresivității discursului. Împrumutul *analiză* (cf. fr. *analyse*) are numeroase semnificații, dintre care: cercetarea unui obiect, metodă de studiu, ansamblu de tehnici, operație (în sens larg), descompunerea unei imagini etc. Neologismele, în schimb, sunt monoreferențiale. Între concept și desemnare există o relație nonambiguă, așa cum se poate deduce din următoarele sintagme care aparțin domeniului *Cardiologiei*: *analiza tulburărilor de ritm* (concept exprimat printr-o sintagmă polilexicală, în context), *analiza vectorilor de bioimpedanță* (concept exprimat printr-o sintagmă polilexicală, în context) etc.

Din punct de vedere al expresiei, neomimele și neologismele lexicale utilizează aceleași surse (limbile naturale, limbile moderne, limbile clasice etc.). Deosebiri apar în cazul planificării termenilor, a standardizării, un conceptele pot fi exprimate nu doar prin termeni simpli, ci și prin fraze, termeni compuși etc. Atât lexicul *Cardiologiei*, cât și lexicul *Ingineriei* mediului cuprind termeni neologici compuși și derivați (cu diferențele necesare privind sferele profesionale, respectiv ființa umană, pe de-o parte și mediul, pe de altă parte). A se compara: ing. *mezoarelief*, ing. *microarelief*, ing. *prelivosolurile* etc cu *valvulectomie*, *hipovolemie*, *hipoxemie* etc.- utilizate în lexicul *Cardiologiei*.

Din perspectivă pragmatică, neomimele au, mai întâi, o funcție *denotativă*, obiectivă. În domeniul cercetat nu există sensuri subiective, emoționale ale termenilor, împrumuturile având

rolul de a contribui la înțelegerea și difuzarea conceptelor. Concură la această funcție, deopotrivă neologismele monolexicale (*alveolă, infarct, coronar* etc.), sintagmele terminologice (*scleroză miocardică, scleroză aortică, stenoză pulmonară* etc.), și abrevierile (BMS, DES, HDL, LGE etc.).

O altă funcție a neologismelor terminologice este funcția *referențială*, corespunzătoare contextului, având rolul de a indica modalitatea de utilizare a limbajului specializat în scopul exprimării unei realități științifice și nu numai. Așa de exemplu, în cazul abrevierilor din domeniul discursului cardiologic, în momentul în care un specialist utilizează o siglă, acesta stabilește o relație cu forma dezvoltată a acesteia, pentru a înțelege sensul mesajului transmis de către un alt specialist: sigla VD face referire doar la *ventriculul drept*.

În ceea ce privește funcția *fatică*, abrevierile din domeniul *Cardiologiei* îndeplinesc rolul de „vehicul” al informației care trebuie pusă în valoare. Prin folosirea abrevierilor, emițătorul urmărește să capteze atenția receptorului (celălalt medic cardiolog, specialistul, studentul) asupra unei informații științifice noi. În corpusul textual utilizat în această cercetare, observăm trei situații: a) la prima utilizare abrevierea apare urmată de sintagma extinsă între paranteze, iar în restul incidențelor este folosită doar abrevierea (cazul CMH-cardiomiopatie hipertrofică); b) sintagma extinsă apare alături de abreviere ca o explicație suplimentară în mai multe instanțe de comunicare- sub imagini, în tabele etc. (cazul „VS-ventricul stâng”⁵⁶); c) în a treia situație abrevierile și sinonimele extinse ale acestora sunt cuprinse într-o listă separată la începutul tratatelor, cursurilor.

În teza noastră am inclus abrevierile în clasa neologimelor. Este acceptat –în literatura de specialitate⁵⁷- faptul că prescurtarea este „un procedeu lingvistic neologic” prin care este facilitată și prezentată într-o formă sintetică informația științifică. Abrevierile formate pe teren lingvistic românesc- edificatoare pentru economia de limbaj medical- după modelul limbii engleze, sunt semne lingvistice și desemnează în lexicul *Cardiologiei*: concepte medicale (AC-anticorp etc.); instituții (SRC- Societatea Română de Cardiologie); boli (BVC-boala cardiovasculară, BPOC-bronhopneumopatie obstructivă cronică etc.); semiologie cardiologică (ESV-extrasistolă ventriculară, FV-fibrilație ventriculară etc.); structuri anatomice (AD-atriul drept, AP-artera pulmonară etc.); tehnică (ARF- ablația cu radiofrecvență etc.); teste (ECG-electrocardiogramă etc.); substanțe (AIS-antiinflamatoare steroidiene, CK-creatinkinaza, etc.); operații, intervenții (ATI-anestezie terapie intensivă, ICP-intervenție coronariană percutană, IOT- intubație oro-traheală) etc.

⁵⁶ Carmen Ginghină, *op.cit.*p.15.

⁵⁷ Maurice Grevisse, *Le bon usage. Grammaire française*, Paris, editions Duculot, 1964.

Este necesară menționarea unei particularități a abrevierilor și anume, *caracterul deliberat*. Lingviștii Oswald Ducrot și Jean-Marie Schaeffer⁵⁸ observă faptul că elemente prezente într-o abreviere pot desemna mai multe realități, în funcție de context. Litera T, de exemplu, din TV (tahicardie ventriculară), TA (tensiune arterială), TRC (terapia de resincronizare cardiacă), TFS (tromboflebită superficială), TCIV (tulburări de conducere intraventriculară) desemnează mai multe realități, așa cum se poate observa în formele dezvoltate ale abrevierilor.

Ne-am oprit în cercetarea noastră și asupra abrevierilor formate din sintagme ce aparțin limbii engleze. Împrumuturile și abrevierile de origine engleză sunt parțial adaptate la vocabularul medical și sunt deosebit de frecvente în *Cardiologie*. Au aceleași funcții și aceeași valoare semantică și conceptuală ca și abrevierile create pe teren lingvistic românesc.

Aspectul de noutate pe care l-am remarcat este acela că asemenea abrevierilor din limba română, abrevierile de sursă engleză primesc mărcile flexionare ale limbii române, având gen, număr și caz: „anticoagularea orală pe termen lung este obligatorie, cu *un* INR între 2-3, preferabil peste 2,5” (INR- International Normalised Ratio), „Imagistica metabolică C8F-FDG) este cea mai frecventă aplicație clinică în *PET-ul* cardiac” (PET- Positron Emission Tomography) etc.

Din perspectivă științifică, deosebiri între informația medicală venită dinspre medicina engleză și informația din medicina românească sunt, în majoritatea cazurilor, insesizabile. În lexicul *Cardiologiei* românești (dar și al *Cardiologiei* englezești), ECG este un împrumut neologic cu etimologie multiplă (cf. fr. *électrocardiogramme*, cf. germ. *elektrokardiogramm*). În limba engleză, pentru a desemna conceptul de *pressure half-time* se utilizează abrevierea PHT. În vocabularul medical al limbii române, termenul *pressure half-time* a fost calchiat în unitatea lexicală *timp de înjumătățire a presiunii*, dar în uzaj este menținută abrevierea din limba engleză, PHT. Din cercetările efectuate, observăm faptul că sunt numeroase situații în care- tot ca o noutate în studiul abrevierilor- limbajul medical are un termen consacrat în limba română, dar abrevierea nu corespunde unității terminologice românești, ci a fost preluată și menținută abrevierea din limba engleză. În literatura de specialitate (Elena Carabulea⁵⁹, Gabriela Pană Dindelegan⁶⁰, Adriana Stoichițoiu-Ichim⁶¹) este abordată problema includerii abrevierilor în

⁵⁸ Oswald Ducrot, Jean-Marie Scaheffer, *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, traducere de Anca Măgureanu, Viorel Vișan Marina Păunescu, București, Editura Babel, 1996, p. 166.

⁵⁹ Elena Carabulea, *Aspecte ale trunchierii cuvintelor în limba română*, în „Studii și cercetări lingvistice”, nr. 6.

⁶⁰ Gabriela Pană Dindelegan, *Formații substantivale recente și rolul „clasificanților” în actualizarea lor contextuală*, în „Limba română”, nr. 1-2, 1999.

⁶¹ Adriana Stoichițoiu-Ichim, *op.cit.*

sistemul flexionar al limbii române. În teza noastră am încadrat prescurtările din domeniul cercetat în clasa *substantivelor abstracte* după cum urmează:

a) abrevieri care au devenit substantive și utilizează mărci flexionare, *articolul hotărât* și *articolul nehotărât* (un AVC, angio-CT-ului);

b) substantive formate prin abreviere, care primesc determinanți și adjective categoriale, fără grad de comparație (un BLS corect *efectuat*, un PHT *crescut*). Determinații pot indica locul (ECG-ul de *suprafață*), starea (ECG de *repaus*) etc;

c) majoritatea substantivelor formate prin prescurtare, cu un grad înalt academic, sunt de *genul neutru* (CT, ECG, BLS etc.), cu unele excepții care au genul feminin („Terapia de resincronizare cardiacă este indicată pacienților cu insuficiență cardiacă, ce rămân simptomatici (...) în ciuda unei terapii medicale optimale, cu o $FE < 35\%$ ”⁶²). Observația care se impune este că nu în toate cazurile abrevierile sunt încadrate în genul corect. De exemplu, prescurtarea CMD este folosită la genul feminin, în enunțul „ipoteza ca această formă de cardiomiopatie să fie o CMD familială”, cu toate că unitățile lexicale formate prin abreviere și terminate în consoană aparțin genurilor masculin sau neutru;

d) substantive formate prin abreviere pentru care nu identificăm *opозиția de număr* (BEM (Biopsie endomiocardică); IECA (Inhibitorii de enzimă de conversie a angiotensinei); ICFER (Insuficiență cardiacă cu fracție de ejeecție redusă); ICFEP (Insuficiență cardiacă cu fracție de ejeecție prezervată);

e) din punctul de vedere al funcțiilor sintactice, substantivele formate prin abreviere sunt utilizate fie invariabil, fie încadrate la diferite cazuri. Astfel, identificăm valori de genitiv sau dativ (ADN-ului, FDG-ului, CT-ului etc.)

Realizând o analiză sumară asupra unui eșantion de 15 pagini observăm că în *Micul tratat de Cardiologie*⁶³ media de utilizate a abrevierilor este de 20 de unități pe o pagină, pe când în *Cursul de Cardiologie*⁶⁴, media este de aproximativ 10-12 prescurtări pe o pagină.

Observația care se impune este că evoluția terminologică nu se abate de la respectarea funcțiilor limbii în actul de comunicare și nici de la normele de formare și integrare în clasele flexionare ale gramaticii românești, așa cum se poate vedea la substantivele abstracte, împrumutate din franceză și engleză, sau formate în baza abrevierilor. Categoriile gramaticale de gen, număr și caz respectă regulile de structură și flexiune ale limbii române, înscriindu-se în dinamica lexicului specializat din domeniul *Cardiologiei* actuale. Indicii de inovație și

⁶² Carmen Ginghină, *Mic tratat de cardiologie*, București, Editura Academiei Române, 2010, p. 323.

⁶³ *Ibidem*, pp. 1-894.

⁶⁴ *Curs de Cardiologie. Anul IV*, București, Editura Universitară „Carol Davila”, 2016, pp. 1-509.

creativitate sunt reprezentați și de această din urmă clasă de substantive, formate în baza abrevierilor, chiar dacă este o clasă neomogenă și atipică, din multe puncte de vedere. Economia de limbaj în instanțele de comunicare dintre specialiști este o tendință din ce în ce mai vizibilă în discursul medical scris. Există o tendință pronunțată de a înlocui sintagmele complexe, polilexicale cu abrevieri. Medicul cardiolog economisește efortul de comunicare în relație cu alți specialiști, câștigând timp în transmiterea mesajului, prin abstractizarea structurilor complexe.

În capitolul al șaptelea am abordat relațiile paradigmatiche de *sinonimie*, *antonimie*, *hiponimie* și *polisemie*. Am avut în vedere următoarele tipuri de sinonime:

a) sinonimia între termen și definiție, la nivelul dicționarelor: termenul *astenie* este înregistrat în DEX cu definiția „Stare de oboseală intensă și prelungită însoțită de slăbiciune fizică, de scăderea capacității de lucru intelectual etc.”⁶⁵, iar în DM „Diminuarea generală a energiei și performanțelor organismului fără relație cauză-efect cu un efort.”⁶⁶. Observația care se impune este că există un raport de sinonimie între sensul etimologic al termenului și definiția acestuia. Diferențele sunt de altă natură decât de nivel paradigmatic. Definiția lexicografică dată semnificatului din cuvântul -titlu, în DEX operează cu termeni uzuali, ușor de înțeles de către orice vorbitor nespecializat în domeniul medical. În schimb, definiția terminografică din DM folosește un limbaj științific, explicând sensurile specializate din perspectiva cardiologului;

b) sinonimia între termeni echivalenți din diferite limbi: ro. idioventricular, fr. idéoventriculaire, en. ideoventricular, sp. ideoventricular;

c) sinonimia între termeni utilizați la nivelul diferitelor registre stilistice: *radiografie* stabilește relații de sinonimie cu termenii din comunicarea nespecializată, *rază*, *film*. Cu toate că termenul *radiografie* a intrat în limbajul general, nespecialistul va folosi de cele mai multe ori termenul *rază* sau *film*, în momentul în care se va referi la radiografie. Termenul *rază* este un cuvânt învechit, nu are caracter științific, este interdisciplinar și poate crea ambiguități. Este polisemantic în lexicul general, devenind ambiguu în lexicul *Cardiologiei*;

d) sinonimia între desemnări alternative existente în diferite perioade ale limbii: sintagma bimembră *angină pectorală* (cf. fr. *angine de poitrine*) are ca sinonim forma învechită *apăsare*, utilizată cu sensul de „a caracteriza o durere în zona cordului, dar și în alte regiuni ale corpului”⁶⁷;

e) sinonimia dintre termeni neologici echivalenți, în *Cardiologie*: sintagma *angină*

⁶⁵ DEX, *op.cit.*, p. 75.

⁶⁶ Valeriu Rusu, *op.cit.*, p. 224.

⁶⁷ Termeni populari, <https://sanoteca.md/termenpopular/a?page=1>, accesat în 04.06.2022.

monocitară (cf. en. infectious mononucleosis) este sinonimă cu *mononucleoză infecțioasă* (cf. fr. mononucléose infectieuse) în sensul în care ultima reprezintă o boală infecțioasă ce se manifestă, printre altele, prin angină;

f) sinonimia dintre termenul medical consacrat și patronim: *hemofilie B -boală Christmas* (Christmas este numele pacientului la care s-a observat pentru prima dată lipsa factorului sanguin IX);

g) sinonimia la nivelul formanților greco-latini: *glosalgie - glosadenie*, unde formații – *algie* și –*dynia* sunt sinonimi, având sensul de durere, așa cum observă Eugenia Mincu: „glosalgie (< gr. glossa, „limbă” + < gr. algos „durere”) = glosadenie (< gr. glossa „limbă” + < gr. dynia „durere”⁶⁸.

Sunt tipare de sinonimie absolută, care, cu excepțiile necesare, confirmă statutul monoreferențial și univoc al unității terminologice.

În domeniul *Cardiologiei* relațiile de antonimie sunt limitate. Am clasificat antonimele în funcție de câteva criterii, stabilite de Richard Sîrbu și anume:

a) criteriul logic: *nerv cardiac cervical inferior- nerv cardiac cervical mijlociu- nerv cardiac cervical superior*, unde termenul intermediar este *nerv cardiac cervical mijlociu*;

b) criteriul lingvistic: subst. *dilatare* ≠ subst. *contractie*; adj. *dilatată* ≠ adj. *contractat*; vb. *a (se) dilata* ≠ vb. *a (se) contracta*;

c) criteriul ontologic: anterior-posterior (*șanț interatrial anterior* ≠ *șanț interatrial posterior*)

d) criteriul psihologic: *accelerat* ≠ *lent*, *cronic* ≠ *temporar*, *diurn* ≠ *nocturn*;

e) criteriul structural-semantic: *vasodilatație* ≠ *vasoconstricție*: SC- obiect, abstract, proces fiziologic; Sc- fenomen cardiovascular; Si- mărirea diametrului unui vas sanguin/ micșorarea diametrului unui vas sanguin.

Relațiile de antonimie stabilite între termeni contribuie la acuratețea mesajului transmis de către vorbitor și permit profesioniștilor să utilizeze concepte contradictorii, fără un nivel intermediar și să exprime cât mai exact acțiuni opuse.

În ceea ce privește relațiile de hiponimie, am pornit de la aserțiunea că hiponimele exprimă relații ierarhice care stau la baza definițiilor lexicale și terminologice și contribuie la formarea diferențelor concrete. Hiperonimele stabilesc o relație de opoziție cu hiponimele. În discursul *Cardiologiei*, hiponimia funcționează la nivelul tuturor domeniilor conceptuale ale

⁶⁸ *Idem.*

disciplinei. Astfel, am identificat: hiponime care se referă la boli (unitatea terminologică *angină* este un hiperonim pentru următoarele hiponime: *angină acută coronariană*, *angină instabilă*, *angină pectorală*, *angină Prinzmetal*, *angină stabilă*, *angină vasospastică*), hiponime ce desemnează tehnici și teste medicale (*indice* stabilește o relație de hiponimie cu 23 de hiponime identificate în DM: *indice cardiac*, *indice cardiotoracic*, *indice de coagulabilitate*, *indice colorimetric* și *indice sistolic* etc.), hiponime ce fac referire la locuri de reședință (*bloc* devine un hiperonim pentru hiponimele: *bloc atrioventricular*, *bloc cardiac*, *bloc de ramură*, *bloc sinoatrial*), hiponime care se referă la îmbrăcăminte (termenul *fibră* devine un hiperonim având un ansamblu bogat de hiponime, precum: *fibre ansiforme*, *fibre circulare*, *fibre comune*, *fibre inelare*, *fibre musculare*, *fibre proprii*, *fibre spirale*, *fibre transversale*) și hiponime prin care sunt desemnate structuri anatomice și părți ale organelor interne (termenul *ligament* stabilește, la nivelul structurilor conceptuale, o relație de hipero-hiponimie cu seria hiponimică: *ligament esofagopericardic*, *ligament frenopericardic*, *ligament sternopericardic*, *ligament tiropericardic*, *ligament traheobronhopericardic* și *ligament vertebropericardic*) etc.

Problema polisemiei, o relație semantică inacceptabilă în terminologia medicală, a fost abordată doar din perspectiva caracteristicilor generale ale termenului, și anume caracterul interdisciplinar. Polisemia apare atunci când un termen se referă la diverse concepte aparținând unor discipline diferite. De exemplu, termenul *alveolă* aparține domeniilor *Cardiologie*, *Biologie* și *Geografie*, în timp ce termenul *arc* aparține domeniilor *Inginerie*, *Sportului* și *Cardiologiei*.

Capitolul al optulea a fost consacrat cercetării parțiale a fundamentelor morfologice ce definesc discursul cardiologic. Am selectat, pentru analiză, substantivul și adjectivul categorial. *Substantivele comune* desemnează concepte dintr-o arie largă a domeniului medical cercetat. Întâlnim substantive precum: *analiză*, *aparat*, *arc*, *arteră*, *con*, *diastolă*. *Substantivele proprii*⁶⁹ dezvăluie informații specifice, cu arie limitată, mai ales în patronime. Acestea desemnează nume de persoane, toponime ș.a. fiind ortografiate cu literă mare, indiferent de locul ocupat în propoziție: *Aschoff-Tawara*, *Bihor*, *Botallo*, *Doppler*, *Dressler* etc. *Substantivele concrete* contribuie la desemnarea elementelor aparținând unor sfere conceptuale, dintre care instrumente medicale și operații- de exemplu: *tensiometru*, *stetoscop*, *perfuzie*.

Substantivele abstracte reprezintă clasa cu cel mai mare grad științific în discursul cardiologic (și nu numai!), având capacitatea de a desemna concepte ce pot fi percepute într-un mod abstract: *durere*, *sufocare*, *năduf*, *rapiditate*, *înecare*, *cefalee*, *vertij* etc.

⁶⁹ Raluca Brăescu, Isabela Nedelcu, Camelia Stan, Domnița Tomescu, *Substantivul*, în „Gramatica Limbii Române”, Editura Academiei Române, București, 2005, p. 61.

Din punct de vedere structural, substantivele utilizate în discursul *Cardiologiei* pot fi *simple* sau *compuse*. În prima categorie am inclus substantivele formate dintr-o singură unitate lexicală: *alveolă, aortă, cavitate, circulație, contracție, fibră, nodul* etc. Substantivele compuse sunt alcătuite din mai multe unități lexicale sau din abrevieri, precum: *arteriografia* (arteră + grafie), *atrioventricular* (atriu + ventricul).

Sub aspectul numărului, există în clasificarea substantivelor opoziția *singular/plural*. În discursul *Cardiologiei* identificăm, în primul rând, *substantive numărabile*, pe care le-am clasificat în funcție de sferele conceptuale ale domeniului: a) aparate/instrumente (*angiocardiograf / angiocardiografe, electrocardiograf / electrocardiografe*); părți ale cavității inimii (*arteră / artere, alveolă / alveole*); boli și fenomene (*aritmie / aritmii, bradicardie / bradicardii*).

Substantivele cercetate în discursul cardiologic sunt funcționale doar în patru dintre cele cinci cazuri ale limbii române, respectiv, nominativ, genitiv, acuzativ și dativ. Cazul vocativ poate apărea doar în relația medic-pacient, aspect de care nu ne-am ocupat în cercetarea noastră.

Din punct de vedere morfosintactic, unele substantive s-au format prin raportare la o bază de verbe și adjective. Astfel, identificăm în *Cursul de Cardiologie* următoarele exemple: *abordare, accentuare, afectare, alungire* etc.

Adjectivele utilizate în *Cardiologie* sunt așa-numitele *adjective categoriale*. Din punct de vedere structural, adjectivele categoriale respectă structura adjectivelor propriu-zise. Am selectat din corpusul textual: a) adjective categoriale simple: *absent, acut, adult, albastru, alergic*; b) adjectivele categoriale compuse: *atrioventricular, cardiovascular, dopaminergic, endomiocardic*; c) adjective categoriale negative: *ireversibil, nedureros, neînsoțit*.

Adjectivul categorial nu permite gradarea. Adjectivele categoriale sunt funcționale la *gradul pozitiv*, însușirea științifică nefiind comparată, dat fiind faptul că adjectivul desemnă însușirea unui singur obiect, într-un context specializat. Gradele de intensitate există numai la *adjectivele propriu-zise* și sunt realizate prin mărci gramaticale analitice, poziționate întotdeauna în fața adjectivului. Adjectivul care primește grade de intensitate este, de regulă, un adjectiv cu două, trei sau patru terminații.

Rolul adjectivelor categoriale în lexicul *Cardiologiei* este de a contribui la dezambiguizarea sensurilor specializate, în context. În relație cu substantivul, adjectivul categorial formează o unitate terminologică designativă, univocă. În exemplele *artera alveolară, artera bazilară, artera brahială, artera carotidă* observăm că adjectivele categoriale particularizează mai multe caracteristici conceptuale și semantice, specifice unui referent general.

În concluzie, teza noastră de doctorat și-a atins obiectivele stabilite la începutul cercetării. Am analizat lucrarea lui William Harvey, *Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus*, și am observat că terminologia *Cardiologiei* europene este omogenă, începând încă din perioada Evului Mediu. Importanța acestui volum constă în faptul că oferă un corpus complet de termeni din domeniul *Cardiologiei*, în limba latină, încă de la 1628.

Am realizat distincția dintre procedeul de *terminologizare* și procesul de *metaforizare* în terminologie, chiar dacă uneori situațiile pot rămâne ambigue. Cu toate că nu se poate stabili întotdeauna o linie de demarcație între terminologizare și metaforizare, există suficiente criterii să realizăm deosebirea dintre aceste două procedee. A se compara termenii: *cale metabolică* - „o serie de reacții chimice care au loc într-o celulă.”-, *cale percutană*- „se introduc în organism salicilatul de metil și sulf în tratamentul reumatismului articular acut”-, termeni formați prin procedeul de metaforizare cu sintagmele *efect coronaro-dilatator*, *efect anticoagulant*, *efect inhibitor* formate prin terminologizarea substantivului *efect*.

Am realizat o tipologie a metaforei din domeniul *Cardiologiei*. Procedeul se bazează pe transferul de nume (substantiv, verb, rar) realizat în baza unei analogii (cu vestimentația, habitatul, cultură și religie, războiul, peisagistică și cromatică), a unui model preconceptual-dacă avem în vedere metafora terminologică.

Am cercetat *definiția* din domeniul *Cardiologiei* din perspectiva standardelor științifice propuse de lingviști: concizie, claritate, explicație și adecvare, substituție, adaptare la grupurile-țintă, non-tautologie.

Analiza, comparativă, a definițiilor, am realizat-o din punct de vedere al terminologiei interne (la nivelul dicționarilor medicale) și din perspectiva terminologiei externe (la nivelul dicționarilor generale, a dicționarilor de neologisme și, parțial, la nivelul publicațiilor electronice).

Am abordat abrevierile în capitolul *Neologismele terminologice din lexicul Cardiologiei* și substantivele formate în baza abrevierilor din domeniul cercetat. Relația de sinonimie a fost cercetată din perspectivă terminologică, dintre termen și *definiție* la nivelul dicționarilor, dintre termeni neologici, echivalenți în *Cardiologie* sau dintre termenul medical consacrat și patronim. Cercetând relațiile de antonimie din *Cardiologie* am observat că este mult mai restricționată decât sinonimia și că specialiștii operează, cel mai des, cu noțiuni contradictorii ce nu implică nivele intermediare, pentru a reda cât mai corect și precis acțiuni opuse.

În cercetarea raporturilor de hiponimie ne-am focusat asupra organizării ierarhice a noțiunilor medicale, observând că structurarea acestora în ierarhii hiponimice asigură o mai bună sistematizare și un înalt grad de univocitate. De asemenea, ne-am ocupat de două dintre

fundamentele morfologice ale discursului din *Cardiologie*, substantivul și adjectivul categorial. Cu ajutorul acestor două clase morfologice se pot forma sintagme cu valori pragmatice ce au rolul de a completa, a clarifica, a desemna conceptele etc. În relație cu substantivul, adjectivul categorial formează o unitate terminologică designativă, univocă.

Bibliografie

Surse

1. **Dictionnaire de linguistique**, 2002: Dubois Jean, Mathée Giacomo, Louis Guespin, Christiane Marcellesi, Jean-Baptiste Marcellesi, Jean-Pierre Mével, *Dictionnaire de linguistique*, Paris, Editura Larousse
2. **Dicționar de neologisme**, 2011: *Dicționar de neologisme*, Marcu Florin, București, Editura Știința
3. **Dicționar medical. Ediția a II-a revizuită și adăugită**, 2004: *Dicționar medical. Ediția a II-a revizuită și adăugită*, Valeriu Rusu București, Editura medicală
4. **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 2016: *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, București, Editura Univers Enciclopedic
5. **DSL**, 1997: Dicționar de științe ale limbii, Angela Bidu-Vrănceanu (coord.), Cristina, Călărașu, Liliana, Ionescu-Ruxăndoiu, Mancaș, Mihaela, Dindelegan, Gabriela Pană, București, Editura Științifică
6. **Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului**, 1996: *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, Oswald Ducrot, Jean-Marie Schaeffer, București, Editura Babel (ediția în limba română)

Literatura de specialitate în limba română

7. *** 2016: *Curs de Cardiologie. Anul IV*, București, Editura Universitară „Carol Davila”
8. BIDU-VRĂNCEANU, A., 2000: Angela Bidu-Vrănceanu, *Lexic comun, lexic specializat*, Universitatea din București, București, 2000
9. BIDU-VRĂNCEANU, A., 2007: Angela Bidu-Vrănceanu, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, București, Editura Universității

10. BUSUIOC, I., CUCU, M., 2001: Ileana Busuioc, Mădălina Cucu, *Introducere în terminologie*, București, Editura Credits
11. BUTIURCĂ, D., 2010: Doina Butiurcă, *Lingvistică și terminologie. Hermeneutica metaforei în limbajele de specialitate*, Iași
12. CIOBANU F., HASAN F., 1970: Fulvia Ciobanu, Firuța Hasan, *Formarea cuvintelor în limba română*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România
13. COȘERIU, E., 2004: Eugeniu Coșeriu, *Teoria Limbajului și Lingvistica Generală. Cinci studii*, traducere în limba română de Nicolae Saramandu, București, Editura Enciclopedică
14. GINGHINĂ, C., 2010: Carmen Ginghină, *Mic tratat de cardiologie*, București, Editura Academiei Române
15. GRAUR, A., 1954: Graur Alexandru, *Încercare asupra fondului lexical principal*, București, Editura Academiei
16. HRISTEA, T., 1984: Theodor Hristea, *Sinteze de limba română. Ediția a III-a, revizuită și din nou îmbogățită*, București, Editura Albatros
17. POPOCIVI, I., OCHIUZ, L., LUPULEASA, D., 2007: Iuliana Popovici, Lacrămioara Ochiuz, Dumitru Lupuleasa, *Terminologie medicală și farmaceutică*, Prefața de Valeriu Rusu, Iași, Editura Polirom
18. SALA, M., 1988: Marius Sala, *Vocabular reprezentativ al limbilor romanice*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1988

Volume și reviste în limba română

41. CARABULEA E. : Elena Carabulea, *Aspecte ale trunchierii cuvintelor în limba română*, în „Studii și cercetări lingvistice”, nr. 6
42. COSOVAN O., 2020: Olga Cosovan, *Conceptul de inter- și transdisciplinaritate a terminologiei*, în Revista „Didactica Pro...”, Numărul 4 (122).
43. COTEANU, I., 1973: Ion Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române: Stil, stilistică, limbaj*, Volumul I, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România
44. DINDELEGAN, G.P., 1999: Gabriela Pană Dindelegan, *Formații substantivale recente și rolul „clasificanților” în actualizarea lor contextuală*, în „Limba română”, nr. 1-2
45. IONESCU, R., 2003: Raluca Ionescu, *Valori superlative ale prefixoidelor în limba română actuală-utilizări cu baze substantivale*, în „Aspecte ale dinamicii limbii române actuale. Actele colocviului Catedrei de Limba Română”, 27-28 noiembrie 2002, II,

Secțiunea Morfosintaxă, editor Gabriela Pană Dindelegan, București, Editura Universității din București

46. MINCU, E., 2018: Eugenia Mincu, *Sistemul terminologic medical: modelare și remodelare*, în „Philologia”, Numărul 1-2(295-296) / 2018 / ISSN 1857-4300 /ISSNe 2587-3717 nr. 1–2 (295–296)
47. ZAMAN, G., GOSCHIN, Z., 2010: Gheorghe Zaman, Zizi Goschin, *Multidisciplinariate, interdisciplinaritate și transdisciplinariate: abordări teoretice și implicații pentru strategia dezvoltării durabile postcriză*, în „Economie teoretică și aplicată”. Volumul XVII, Numărul 12 (533)

Literatura de specialitate în limba franceză

19. BÉJOINT H., THOIRON Ph., *Le sens en terminologie*, Presses Universitaires de Lyon, Lyon, 2000.
20. BOULANGER J.-C., *Problématique d'une méthodologie d'identification des*
21. Collection Que sais-je ?, Paris, 1979.
22. DEPECKER Loïc, *Entre signe et concept: éléments de terminologie générale*, Presses Universitaires de Lyon, Lyon, 2000.
23. DUBOIS J. , *Étude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain*, Paris, Editura Garnier, 1962.
24. GENTILHOMME Yves, *Termes et textes mathématiques. Réflexions linguistiques non*
25. GOUADEC D., *Terminologie et terminotique – outils, modèles et méthodes*, La Maison du Dictionnaire, 1993.
26. GREVISSE Maurice, *Le bon usage. Grammaire française*, Paris, editions Duculot, 1964.
27. GUILBERT Louis, *La créativité lexicale*, Larousse, Paris, 1975.
28. LERAT Pierre, *Les langues spécialisée*, Presses Universitaires de France, Paris, 1995.
29. Maison du Dictionnaire, Paris 1993.
30. REY Alain, *La terminologie : noms et notions*, Presses Universitaires de France, Collection Que sais-je ?, 1979.
31. VÉZINA Robert, DARRAS Xavier, BÉDARD Jean, LAPOINTE-GIGUÈRE Micheline, *La rédaction de définitions terminologiques*, Montréal, Québec, 2009

Articole în periodice în limba franceză

38. GAUDIN F., *Socioterminologie: une approche sociolinguistique de la terminologie*, în

Volume și reviste în limba franceză

41. DUBOIS C., *La spécificité de la définition en terminologie (par comparaison avec la définition en lexicographie)*, în „Actele celui de-al 6-lea colocviu internațional de terminologie”, Editeur officiel du Québec, Québec, 1979.
42. OLIVEIRA I., *Métaphore terminologique et stratégie pédagogique*, în „Analele Universității din București. Limba și literatura română”, LVII, Editura Universității din București, București, 2008
43. RASTIER F., *Le terme: entre ontologie et linguistique*, „Le banque des mots”, nr. 7, 1995
44. ROLLO A., *Les métaphores conceptuelles dans la science médicale : outil cognitif et communicatif*, „Publiforum”, ISSN: 1824-7482, N4. 23, 2015.

Literatura de specialitate în limba engleză

32. Booij, G. (2005) *The Grammar of Words: An Introduction to Linguistic Morphology*, Oxford, Oxford University Press.
33. Cabré, M. T. (1999) *Terminology. Theory, methods and applications*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
34. Willi A. (2003) *The Languages of Aristophanes. Aspects of Linguistic Variations in Classical Attic Greek*, Oxford, Oxford University Press.
35. Wüster, E., (1979) *Introduction à la théorie générale de la terminologie et à la lexicographie terminologique. Edition française préparée par Edmond Brent*, Québec, Canada.

Articole în periodice în limba engleză

38. Džuganová B. (2013), *English medical terminology – different ways of forming medical terms*, în JAHR, Vol. 4, Nr. 7.
39. Papamihali E. (2018), *Laws and Their Inaction with Socioterminology - The Case of Urban Terminology*, in *European Journal of Social Sciences*, Volume 1, Issue 2, May-August.

Volume și reviste în limba engleză

41. Bright W. (1964), *Introduction: the dimensions of sociolinguistics*, in „Proceedings of the UCLA Sociolinguistics Conference”, Vol. 20.
42. Gorokhova N. V. (2020), Determinologization and transterminologization processes in modern oil and gas discourse, *National Interest, National Identity and National Security*, Proceedings of the International Scientific Forum National Interest, National Identity and National Security, (NININS 2020), 10-12 March, Linguistics University of Nizhny Novgorod, Russia

Literatura de specialitate în limba spaniolă

36. CERVERO, Verónica Vivanco (2003), *Homonimia y polisemia: teoría semántica y aplicación lexicográfica*, Córdoba, Ediciones del sur.
37. FEDOR DE DIEGO, Alicia (1995), *Terminología. Teoría y práctica*, Universidad Simon Bolivar XXV Aniversario Venezuela, Equinoccio.

Literatura de specialitate în limba latină

38. HARVEY William (1628), *Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus*, Francofurti, Sumptibus Guilielmi Fitzeri.

Volume în limba italiană

43. MIGLIORINI B. (1935), *Il tipo radio-diffusione nell'italiano contemporaneo* în „Archivio glottologico italiano”, Volumul XXVI.

Sitografic

44. BIDU-VRĂNCEANU, A., *O perspectivă lingvistică asupra terminologiei / terminologiilor*, <https://pdfcoffee.com/bidu-vranceanu-galati-2010-o-perspectiva-lingvistica-pdf-free.html>
45. CHIȘ D., *Termen și cuvânt*, Universitatea Tibiscus din Timișoara, p.5, <https://docplayer.fr/68714991-Termen-si-cuvant-dorina-chis-universitatea-tibiscus-din-timisoara.html>
46. DEX online, <https://dexonline.ro/>
47. <https://dictionary.cambridge.org/translate/>
48. <https://gmz.ro/street-music-festival>